

Pravne določbe o uporabi oboroženih sil pri nas za neobrambne naloge (1850–2011)

Pavle Čelik*

Pred vzpostavitvijo poklicnih državnih varnostnih sil leta 1850 je bila pri nas vojska namenjena tudi za vzdrževanje notranjega reda. To je bilo razumljivo, saj so bila druga varnostna moštva precej šibka in namenjena predvsem za lokalno uporabo, na primer grajska straža (biriči), finančna in mestna straža.

Vprašanje o vlogi vojske pri varnostnih dogodkih znotraj države se je postavilo torej z oblikovanjem državnih varnostnih sil. V vseh režimih, ki so bili odtlej pri nas, je bilo tako posredovanje armade dopustno po določbah bodisi ustave bodisi vojaških predpisov. Med temi tremi režimi so bile glede tega zelo majhne razlike. Razlikovale so se le posamezne zvrsti oboroženih sil, na primer redna (skupna) vojska, teritorialna (deželna) obramba in pomožna vojska. Prav povsod je do poseganja (redne vojske) tudi prihajalo, in sicer v cesarskih, kraljevih in republiških časih. Najbolj grob je bil poseg JLA v Sloveniji spomladi 1991. Predpisi so v vseh treh navedenih obdobjih predvidevali tudi pomoč vojske ob naravnih nesrečah ter ob množičnih zbiranjih, v tretjem obdobju pa tudi pri gradnji raznih objektov.

Ob osamosvojitvi je Slovenija leta 1991 sprejela zakon, ki je dopuščal, da tedanja teritorialna obramba izjemoma posreduje tudi ob izrednih dogodkih. To je bilo razumljivo med pripravami na osamosvojitve. Potem leta 1994 zakon takega posredovanja ni več predvidel, saj je vojsko izrecno ločil od političnega ali strankarskega dogajanja pri nas. Slovenska vojska se sme uporabiti le za pomoč ob naravnih in drugih hudih nesrečah. Tako ureditev poznajo tako rekoč vse države, saj je vojska pri roki, ustrezno opremljena in razmeščena po vsem ozemlju države. Zakon o obrambi leta 2004 in nato še Zakon o službi v Slovenski vojski leta 2007 sta malce razširila možnosti sodelovanja vojske s policijo ter državnimi in lokalnimi oblastmi.

Ključne besede: pravni predpisi o vojski, naloge oboroženih sil v notranjem dogajanju, dejanski posegi vojske v notranjosti države.

UDK: 355.3 + 351.74 (497.4)

1 Uvod

Ko je bila vzpostavljena stalna armada, temelječa na splošni vojaški dolžnosti, je do vsakokratne družbe razvila številna razmerja, ki so praviloma temeljila na vsakokratnih pravnih predpisih. Ti so ob določenih primerih dovoljevali delovanje vojske tudi v notranjosti države. Tudi danes beremo in slišimo, kako v posameznih državah nastopi vojska in opravlja naloge, ki niso povezane z obrambo v klasičnem pomenu besede. Take naloge so vsaj štirih vrst: naloge, ki so sicer izvirno v pristojnosti policijskih sil; naloge, ki so povezane z zaščito in reševanjem prebivalstva in dobrin ob hudih nesrečah; naloge, ki so povezane z množičnimi zbiranji državljanov ob različnih pomembnih dogodkih; naloge, ki so povezane s sodelovanjem pri gradnji infrastrukturnih in podobnih objektov. Na ta način je presežena ustaljena predstava preprostega človeka o tem, da

so oborožene sile namenjene za obrambo države pred zunanjo nevarnostjo, policija pa skrbi za varnost ljudi in premoženja prebivalcev, za javni red in mir ter varnost prometa. Taka predstava očitno ne zdrži niti danes niti ni zdržala v preteklosti, saj se je vojska pojavljala v vseh naštetih vlogah.

Zakaj taka vloga vojske? Da je vojska postala dejavnik tudi pri zagotavljanju javne varnosti, je povezano z več okoliščinami; nekaj jih bom naštel. Prvič, pred oblikovanjem varnostnih sil v sodobnem pomenu besede, to je orožništva in policije pred približno stoletjem in pol, so oborožene sile pomenile hkrati tudi najpomembnejši dejavnik notranje varnosti. Drugič, stalna vojska z nabornim sistemom je bila zbrana po vojašnicah in je lahko delovala ob vsakem času, če je nastala potreba oziroma je oblast tako ocenila, policijske sile pa same niso bile zadostne za izpolnjevanje določenih nalog. Vojašnice so bile navadno prav v večjih mestih, kjer je bilo največ varnostnih potreb te vrste. Tretjič, v državah, kjer poznajo poleg policije še orožništvo, je slednje praviloma tudi v okviru notranjega in vojaškega resorja, zato je tam lažje govoriti o upo-

* Pavle Čelik, magister sociologije, poveljnik Slovenske milice v pokoj

rabi obrambnih sil v notranjem dogajanju. Četrtič, danes se v mednarodnih okvirih tudi za oborožene sile vse bolj uveljavlja izraz varnostne sile. Pristojne mednarodne organizacije namreč na nemirna območja pošiljajo mirovne sile, ki jih navadno sestavljajo tako vojaki kot policisti oziroma orožniki. Tam opravljajo predvsem naloge vzdrževanja notranje varnosti in miru. Tako je vojska postala v mednarodnem okviru sestavina varnostnih sil v širokem pomenu besede in zato nekateri govorijo o notranjih in zunanjih varnostnih silah.

Manj soglasja je glede vloge vojske pri vzdrževanju notranjega reda v državi. Taka vloga je v demokratičnih državah prej izjema kot pravilo, v nedemokratičnih deželah pa je skoraj pravilo. Še več, dolga leta smo bili priča dogodkom, ko je vojska v Latinski Ameriki, Afriki in Aziji izvedla državni udar in tako prišla na oblast, to pa je nato izvajala s trdo roko. Zadnji tak primer v Evropi je bil leta 1967 v Grčiji, ko je vojska 21. aprila uvedla svojo diktaturo; ta je trajala do 24. julija 1974 (Kronika XX. stoletja, str. 389 in 433).

Pogled velja uperiti tudi v najbolj razvite države, ki se uvrščajo med vzorno demokratično urejene. Pri tem ne smemo pozabiti zlasti na črnsko gibanje za državljanske pravice v ZDA v šestdesetih letih 20. stoletja, ko so guvernerji posameznih držav vpoklicali nacionalno gardo, sestavni del oboroženih sil, da je opravljala povsem policijske naloge. Zaradi tega je predsednik ZDA nacionalno gardo podredil zveznim organom (Kronika XX. stoletja, str. 365). Kadar so v Švici pomembni mednarodni športni ali politični dogodki, tamkajšnjim policijskim silam pokličejo na pomoč tudi orožnike ali vojake, ki so tedaj na usposabljanju. Vojaki praviloma opravljajo naloge, podobne rediteljskim. Ob velikem terorističnem dejanju v Oslu, glavnem mestu Norveške, 22. julija 2011 je tamkajšnje stavbe, ceste in ulice pomagalo varovati tudi vojaštvo.

Ko je v Rusiji leta 1917 prišlo do proletarske revolucije, je v njej glavno vlogo igrala bolj ali manj organizirana oborožena množica, iz katere se je pozneje razvila Rdeča armada; ta se tudi pozneje ni odrekla pomembni besedi v sovjetski družbi. Do neke mere podobno je bilo v Jugoslaviji med narodnoosvobodilnim bojem, tesno povezanim z revolucijo, in v povojnem obdobju, ko je Jugoslovanska ljudska armada obdržala pomembno politično vlogo tudi na notranjem področju.

Rečeno je že bilo, da so ponekod notranje varnostne sile sestavljene iz orožništva in policije, pri čemer je prvo pod večjo ali manjšo pristojnostjo tudi obrambnega in ne le notranjega ministrstva. To dvojnost so v Italiji na svoj način potrdili tako, da so karabinjerje 30. marca 2001 z zakonom razglasili za četrto vrsto vojske, ki še vedno opravlja vlogo varnostne sile. Drugačno pot je ubrala Avstrija, kjer so orožništvo 1. julija 2005 ukinili in ga združili z državno policijo (Grah, str.

32; *Öffentliche Sicherheit*, 2008). V Srbiji pa so 28. junija 2001 spet osnovali orožništvo, ki je nadomestilo dotedanje posebne enote milice oziroma policije. Orožništvo je bilo tam opredeljeno kot poklicna, mobilna in manevrska enota za vzdrževanje javnega reda in miru ob večjih neredih, za protiteroristično delovanje in za zatiranje uporov v zaporih. Podrejeno je izključno notranjemu resorju (Bogdanović, str. 256) in je kot sestavni del oboroženih sil po navadi opremljeno tudi s stroji za odstranjevanje barikad oziroma cestnih ovir.

Ob tem je treba vsaj omeniti razne paravojaške in najemniške enote ter zasebna varnostna podjetja, ki poskušajo nadomestiti vojsko pri vpletanju v notranje dogajanje, saj mednarodna skupnost vojske pri tem ne odobrava. Take paravojaške enote, ki so neredko sestavljene iz tujih plačancev, zatirajo nezadovoljstvo prebivalstva države, ki tako soldatesko najame. V podobne dejavnosti se je v Iraku vpletla tudi močna zasebna varnostna firma Blackwater v lasti nekdanjega ameriškega vojaka Erika Princea (Kosec, str. 6).

Res pa je tudi, da so bile notranje varnostne sile skoraj ves čas hkrati predvidene tudi kot morebitni del obrambnih sil. Še več, v času dvojne monarhije in Kraljevine Jugoslavije je pri nas delovala finančna straža, ki je skrbela za posredne dajatve na meji in v notranjosti države. Ni bila predvidena kot varnostna sila, to je postala le v izrednih primerih. V primeru vojne je bila dolžna braniti državo pred napadalcem. Torej gre za nekakšen krog medsebojnega prepletanja vlog vojske in policijskih sil.

Ni vprašljiva vloga oboroženih sil ob naravnih in drugih hudih nesrečah, kar je praksa po vsem svetu. Vojska ima navadno veliko število oboroženih ljudi (u ustrezno opremo (šotori, kuhinje, stroji itd.), ki je primerna zlasti za zaščito in reševanje ljudi ter premoženja ob večjih naravnih ali drugih nesrečah, kar je povsod poslanstvo vojske. Podobno velja za pomoč vojske pri večjih javnih zbiranjih in za pomoč pri gradnji raznih javnih naprav. Najbolj kočljiva je torej policijska vloga oboroženih sil. Zapisati pa je treba, da je to navadno predvideno v zakonih posameznih držav.

2 Obdobje naše preteklosti pod Avstrijo (1850–1918)

Avstrija je leta 1850 po vsej državi vzpostavila orožništvo ter enotno uredila organiziranost in delovanje državne policije. Pri tem je treba upoštevati, da je bilo orožništvo nekakšna dvoživka, saj je bilo podrejeno notranjemu in vojnemu ministertvu oziroma ministertvu za deželno obrambo. Bilo je vojaško organizirano in vodeno.

Dotlej so za varnost skrbeli stalna vojska, finančna straža, graščinska gospostva, meščanske straže, porevolucijska narodna garda itd. Tako je avstrijska ustava z dne 4. marca 1849 določila, da je oborožena sila dolžna braniti državo pred zunanjimi sovražniki, znotraj države pa vzdrževati red ter zagotavljati izvrševanje zakonov. Uporabo vojske v notranjem dogajanju so smele ukazati le civilne, upravne oblasti v zakonsko določenih okvirih in oblikah. Ko je oblast odredila pomoč vojske, ta ni bila upravičena do nikakršnega povračila (Kaiserliches Patent vom 4. März 1849, člena 113 in 114). Ta ustava je bila zadnji dan decembra 1851 odpravljena in pozneje takega temeljnega predpisa ni bilo več, leta 1867 pa je izšel predpis o posameznih vrstah pravic državljanov (Državna osnovna postava od 21. decembra 1867).

Zlasti z ustanovitvijo orožništva se je vloga vojske na varnostnem področju bistveno zmanjšala, ni pa zamrla. Njeno sodelovanje na varnostnem področju so začeli šteti največkrat kot asistenco in del stroškov ji je bilo treba povrniti. Praviloma je šlo za stroške častnikov. Ta nadomestila za vojaško asistenco so podrobneje urejali s predpisi. Slednje je bilo bržkone izraz težnje, da bi vojsko čim manj uporabljali za civilne namene. Na Dunaju so pristojni ministri izdajali cenik tovrstnih vojaških storitev (Ukaz c. kr. ministerstev 17. junija 1856; Ukaz ministerstva notranjih reči od 31. julija 1876). Sem so šteli pomoč vojske finančni straži, pravosodju pri varovanju zaporov, tako imenovane kordone (vrste) ob množičnih zbiranjih ali državnih obiskih itd. Ukaz iz leta 1877 je odškodnino določil celo za pomoč vojske, tudi podčastnikov in vojakov, ob povodnjih. Častnikom sta pripadala dva goldinarja na dan, podčastniki pa so dobili po 16 krajcarjev na dan in vojaki po 15 krajcarjev dnevno, oboji (podčastniki in vojaki) so dobili še pohodni obrok hrane (močnejši kot sicer v vojašnici) ter doatek 50 do 100 krajcarjev k povprečnini za uniformo (Ukaz ministerstev od 11. junija 1877), saj so uniformo ob takih nalogah neredko poškodovali, umazali itd. Vojaki so lahko pomagali tudi finančni straži, ki je skrbelo za izterjavo davščin, spremljali jetnike, stražili blago, ječe ali druge nevojaške ustanove itd. Kdor je prosil za vojaško pomoč, je moral v pisnem zaprosilu navesti, kdo bo plačal predvidene stroške.

Po uvedbi dvojne monarhije leta 1867 je prišlo do sprememb tudi v oboroženih silah. Vsebovala jih je vojna postava s konca leta 1868. Oborožene sile so bile sestavljene iz skupne vojske s poveljstvom na Dunaju ter iz deželne obrambe s poveljstvom na Dunaju in v Budimpešti. Deželna obramba v ogrski polovici države se je imenovala honved. Skupna vojska je bila za obrambo celotne monarhije pred zunanjim sovražnikom ter za vzdrževanje notranjega reda in varnosti. Deželna obramba je bila v vojni namenjena za podporo skupni armadi in za notranjo obrambo, v miru pa izjemoma tudi za vzdrževanje notranjega reda in varnosti (Postava od 5. decembra

1868, člena 7 in 8). Tisti, ki niso bili razporejeni niti v skupno vojsko niti v deželno obrambo, so smeli kot prostovoljci oblikovati črno vojsko, ki je leta 1886 postala tretji sestavni del oboroženih sil in ni bila več prostovoljna. Črnovojniki so morali nositi razpoznavni znak, člani meščanske straže in strelskih organizacij pa so smeli nositi tudi svoje uniforme in orožje (Postava od 6. junija 1886, člen 1).

Leta 1869 je izšel zakon, ki je urejal le deželno obrambo. Ta je lahko praviloma nastopila le v posamezni deželi in izjemoma le v avstrijskem delu države, ne pa tudi v ogrskem (Postava od 13. maja 1869). Če so jo uporabili za pomoč civilni upravi, na primer za izterjavo davkov, spremljanje cesarske pošte in podobne naloge, je bila deležna enakih povračil kot skupna armada (Ukaz ministerstva notranjih reči od 3. maja 1878). Podobne določbe o namenih oboroženih sil so vsebovali vsi poznejši predpisi o skupni vojski in deželni obrambi.

Predpisi so torej dovoljevali in urejali sodelovanje oboroženih sil pri vzdrževanju notranje varnosti ter ob naravnih nesrečah in množičnih zbiranjih, niso pa izrecno urejali tudi gradbenih storitev vojske. Do takega sodelovanja vojske je prihajalo iz različnih razlogov. Naj navedem tri primere iz ljubljanske preteklosti. Nemški telovadci so 23. maja 1869 organizirali pohod na Janče, tam pa so jih napadli domači fantje ter jih pregnali v Vevče, kjer je bilo predvideno srečanje z drugimi ljubljanskimi Nemci. Oblast je v Vevče poslala orožništvo in vojsko, ki sta posredovala. Pri tem je bil en domačin ubit (Kajzer, str. 53–61). Ko je Ljubljano 14. aprila 1895 prizadel močan potres, so pri straženju javnih stavb pomagali tudi vojaki, predvsem pa je četa pionirjev (inženirska enota) čistila ruševine in postavljala barake za namestitve ljubljancev. Mestni straži so prišli na pomoč tudi stražniki iz drugih mest dežele Kranjske (Kajzer, str. 84–164). Med protinemškimi demonstracijami v Ljubljani, ki so potekale od 18. do 20. septembra 1908, je poleg mestne straže in orožnikov nastopila tudi enota 27. pešpolka (skupna vojska) ter 20. septembra ubila dva mlada ljubljance (Septembrski dogodki 1908, str. 47–49).

Prva svetovna vojna je zajela tudi ozemlje današnje Republike Slovenije, zlasti njen zahodni del, kjer je divjala soška fronta. Italijanska vojska je tam opravljala tudi varnostne naloge in skrbelo za izseljevanje civilnega prebivalstva z območja spopadov. Večina našega ozemlja pa je bila zunaj neposrednih vojnih spopadov. K nam so naselili begunce z zahodne in vzhodne fronte ter tu vzpostavili številne zaledne ustanove, v številnih bolnišnicah, taborišča za vojne ujetnike itd. Vojska je tu opravljala temu ustrezne naloge. Za varnost so skrbeli okrepljeno orožništvo ter novouvedene občinske straže (Čelik, 2005, str. 387–407).

3 Obdobje Kraljevine Jugoslavije (1918–1941)

Predpisi, ki so v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev oziroma v Kraljevini Jugoslaviji urejali tudi mesto in vlogo oboroženih sil v družbi, so temeljili pretežno na izročilu nekdanje srbske kraljevine. To področje so urejali obe ustavi in zakoni o organiziranosti vojske. Tedaj je bilo orožništvo sestavni del vojske, enako tudi *granična trupa* (obmejna četa), ki je stražila državno mejo in je potemtakem opravljala tudi del takih nalog, ki so sicer v pristojnosti policije.

Najprej je veljala ustava, sprejeta v narodni skupščini na Vidov dan 28. junija 1921, zato so ji rekli vidovdanska ustava. Njen XI. oddelek je vseboval določbe o vojski, in tam je bilo med drugim zapisano: »*Za vzdrževanje notranjega reda se sme vojska uporabljati samo na zahtevo pristojnega civilnega oblastva.*« (Ustava Kraljevine SHS, člen 123.) Kot civilna, upravna oblastva so bili določeni ministrski svet (vlada), oblasti (pokrajine) in okraji. Vojsko so torej lahko poklicali k opravljanju varnostnih nalog predsednik vlade oziroma minister, veliki župan kot predstojnik oblasti in okrajni načelnik. Kdo je o tem odločal, je bilo odvisno od narave in obsega varnostnih nalog, pri katerih naj bi pomagala vojska.

Po uvedbi šestojanuarske diktature leta 1929 je kralj leta 1931 izdal tako imenovano oktroirano (vsiljeno) ustavo, saj narodna skupščina ni delovala. Ta je v XI. oddelku, ki je urejal položaj vojske, imela enako določilo kot desetletje prej vidovdanska ustava (Ustava Kraljevine Jugoslavije, člen 112). Upravna, civilna oblastva, ki so smela odrediti uporabo vojaštva znotraj države, so bila trojna, sestavljena iz vlade, banovin in okrajev oziroma njihovih predstojnikov.

Vlogo naše tedanje vojske pa so urejali zlasti vsakokrat veljavni vojaški zakoni. V času naše kraljevine sta organiziranost vojske določala dva glavna zakona, in sicer iz leta 1923 in leta 1930. Slednji je do razpada države doživel pet sprememb in dopolnitev, ki pa niso zadevale določbe o notranji vlogi oborožene sile. Zakon iz leta 1923 je določil, da je naloga armade, da brani domovino in je podpora zakonitosti v državi (Zakon o ustroju vojske in mornarice, 1923, člen 2). Povsem podobno določbo je vseboval zakon iz leta 1930 (Zakon o ustroju vojske in mornarice, 1930, člen 2).

Pri obravnavi notranje vloge armade pa moramo poleg obeh ustav ter obeh zakonov o ustroju vojske in mornarice upoštevati tudi nekatere druge predpise. Še pred sprejetjem vidovdanske ustave je oblast zaradi notranjih socialnih napačnosti, stavk in protestov delavstva izdala tovrstne uredbe. Ker je decembra 1920 prišlo do rudarske stavke, je uredba predvidela, da se stavkajoči vpokličejo na orožne vaje, v rudnikih pa se uvede vojaško poveljstvo, ki lahko rudarje kaznuje. Za

red sta tam skrbela vojska in orožništvo (Uredba o ravnanju ob neredih, 1921).

Nato je to področje urejal vsakokratni zakon o zaščiti javne varnosti in reda v državi. Prvi je bil objavljen na začetku avgusta 1921, po neuspelem atentatu na prestolonaslednika Aleksandra 28. junija 1921 in po uspelem umoru notranje-ga ministra Milorada Draškoviča v Delnicah 21. julija 1921. Določal je, da ima državno politično oblastvo pravico od najbližjega vojaškega poveljstva zahtevati pomoč armade, če za vzdrževanje javne varnosti ne bi zadoščali orožniki ali policisti. V takem primeru je bilo prebivalstvo tistega kraja dolžno samo oskrbovati vojaštvo. Vsaka hiša je morala prispevati glede na svoje premoženjsko stanje. Te potrebščine je pobiralo županstvo občine ob pomoči orožnikov ali stražnikov. Če je bil red hitro vzpostavljen, so prebivalcem lahko povrnili te datjave, stroške vojaške pomoči pa je v celoti krila država (Zakon o zaščiti javne varnosti, 1921). Ta določba je najbrž imela namen, da bi prebivalstvo odvrnili od nezadovoljnih delavcev. Kdo naj bi odločal o taki predvideni uporabi vojske? Da bi kralj to poenotil, je na podlagi uredbe iz kraljevine Srbije iz leta 1897 izdal ukaz, ki je določil naslednje starešine: poveljnika divizije na sedežu te enote, zunaj sedežev divizij pa starešine vojaškega okrožja ali garnizije (*Naređenje*, str. 885–886). Tak predpis o zaščiti države je spet izšel na začetku januarja 1929 in je do konca države doživel dvoje sprememb in dopolnitev. Bil je pravni okvir za vlado, da je izdajala razne uredbe, ki so posegale na področje ukrepov ob socialnih nemirih.

Temeljni razlog za to, da se je smela vojska nastaniti tudi v zasebnih prostorih, sta bila njeno poseganje v notranje dogajanje ter pomoč ob nesrečah. Računali so pač, da bo do tega prišlo tudi na podeželju, kjer ni bilo na razpolago vojašnic ali drugih državnih prostorov. To so v Sloveniji sprva urejali veljavni predpisi iz časov Avstro-Ogrske, nato predpisi srbske kraljevine in nazadnje leta 1934 zakon (Zakon o nastanjanju vojske in mornarice, 1934).

Poleti 1940 so oblikovali še nov sestavni del oboroženih sil, in sicer pomožno vojsko državne obrambe (Uredba o pomožni vojski, členi 1, 2 in 8). Že ime pove, da je šlo za pomožni del oborožene sile, ki je imela zaledne in obrambno-varnostne naloge zlasti v gospodarskih objektih, pomembnih za obrambo.

Kako so se tovrstne določbe o poseganju vojske v notranje dogajanje pri nas izkazale v praksi? Navedel bom štiri primere iz Slovenije v prvih letih nove države južnih Slovanov. A) Vojska je ves čas računala z možnostjo, da bo sodelovala pri zagotavljanju javnega reda in miru. Poveljnik dravske divizijske oblasti je že 12. in 24. aprila 1919 izdal skrivno navodilo o ravnanju pri izgredih in neredih. Predvidel je tri stopnje ukrepov, označene z A, B in C (AS, 61, 1919, spis št. 3574).

B) Jugoslovanska socialdemokratska stranka je za 11. april 1920 napovedala manifestacijo v Ljubljani. Deželna vlada za Slovenijo je 4. aprila 1920 zaprosila poveljstvo dravske divizije, da bi za ta dan napovedane »komunistične manifestacije« imela v pripravljenosti primerno vojaško silo za pomoč policijski straži. Vojska se je takoj odzvala in vladi poslala še prevod VII. poglavja I. dela začasnih pravil za opravljanje vojaške službe. Ta pravila je leto pred tem izdalo ministrstvo za vojsko in mornarico in so izšla natisnjena v cirilici v Novem Sadu. Omenjeno poglavje je imelo naslov *Uporaba vojske pri vzdrževanju reda in postave*. Šlo je za člene od 391 do 401 teh pravil, ki so določala, da vojska nastopi tedaj, ko sile notranje varnosti niso več v stanju zagotavljati javne varnosti (AS, 61, šk. 73, spis št. 3956). Ti člani so natančneje določali, kako poteka posredovanje vojske v notranjem dogajanju. O tem je odločal kralj sam ali na predlog ministra za vojsko in mornarico, ko je dobil prošnjo notranjega ministra. V zelo nujnih primerih nesreč ali neredov ali razbojniških napadov pa se je smel policijski predstojnik neposredno pisno ali ustno obrniti na najbližjega poveljnika mesta. V takih primerih je bil poveljnik vojaške enote nadrejen varnostnim silam. Ko je orožniška enota tečajnikov 24. aprila 1920 streljala na protestni sprevid železničarjev na Zaloški cesti v Ljubljani, je na kraj prihitela še vojaška enota, toda ni imela več kaj početi (AS, 61, šk. 127, spis št. 4311). Po neuspelem atentatu na regenta Aleksandra in po izvedenem atentatu na notranjega ministra v Delnicah je poveljnik dravske divizijske oblasti v Ljubljani 30. julija 1921 izdal ukaz o tem, kako bo vojska zastražila železniško progo in nekatere stavbe. Te naloge je nato uskladila z orožništvom in upravo policije v Ljubljani (AS, 61, šk. 116, spis št. pov. 2289).

Ob koncu tega prikaza za staro Jugoslavijo velja zapisati, da je bila obmejna četa (*granična trupa*) opredeljena kot specialni del redne vojske in je opravljala naloge varovanja državne meje (Uredba o obmejni četi in Zakon o obmejni četi). Pri tem je šlo za njena pooblastila, da je nadzorovala tudi gibanje ljudi ob meji, jih legitimirala, preprečevala in odkrivala tiho-tapstvo iz države, po potrebi pomagala osebju, ki je na mejnih prehodih kontroliralo prehajanje čez državno mejo, itd. To je v večini zahodnoevropskih držav že tedaj opravljala policija, ponekod tudi orožništvo.

Predpisi, ki so tedaj veljali na naših tleh, so vojski torej ne le dovoljevali, da je pomagala pri vzdrževanju notranje varnosti ter ob naravnih nesrečah in množičnih zbiranjih, ampak jo k temu tudi zavezovali. Ob gradnji tako imenovane Rupnikove linije je vojska vodila utrjevalna dela, sodelovalo pa je tudi domače prebivalstvo. Poleg utrdb so ti kraji tedaj dobili tudi vojaške ceste, ki so uporabne še danes.

Med drugo svetovno vojno so naše sedanje ozemlje zasedle tri sovražne države, ki so k nam pripeljale tudi svoje obo-

rožene sile in varnostni aparat. Italijanske in nemške okupacijske oblasti so v ta aparat vključevale tudi nekdanje orožnike in stražnike pa tudi druge osebe, ki so kot pomožna varnostna enota skrbele za varnost ter se vključevale tudi v boje s partizani. Osvobodilno gibanje je razvilo svoje oborožene enote in tudi svoj varnostni aparat, ki je vse bolj dobival značilnosti pravih varnostnih sil (Čelik, 2008, str. 146–149).

4 Obdobje SFRJ (1945–1990)

Pri nas je narodnoosvobodilna vojna potekala hkrati z revolucijo in po zmagi je vojska nadaljevala svoje dvojno poslanstvo, obrambno in revolucionarno. Vpeta je bila v celotno dogajanje pri nas, od političnega do kulturnega. To so avtorji vojaške enciklopedije zelo pošteno in vneto opisali takole: »Taka usmeritev je pomenila naravno nadaljevanje narodnoosvobodilne vojne in revolucije ter vloge, ki jo je narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije imela v borbi za ustvaritev nove družbe.« (Vojna enciklopedija, str. 142.)

Prva jugoslovanska ustava je leta 1946 precej nedoločno določila nalogo Jugoslovanske armade. Njena naloga je bila varovati in braniti neodvisnost države in svobodo ljudstva. Varovala naj bi nedotakljivosti državnih meja in ohranjela mir in varnost. (Ustava FLRJ, člen 134). Bolj določno je bilo besedilo druge ustave iz leta 1964: JLA varuje neodvisnost, ustavni red ter nedotakljivost in neokrnjenost ozemlja SFRJ (Ustava SFRJ, člen 255). Tretja, zadnja ustava je leta 1974 vlogo oboroženih sil opredelila takole: *Oborožene sile SFRJ varujejo neodvisnost, suverenost, teritorialno neokrnjenost in s to ustavo določeno družbeno ureditev* (Ustava SFRJ, člen 240). Šlo je za ideološko izrazoslovje, ki je izražalo zlitje naše vojske z družbenim dogajanjem tudi na notranjem področju. JLA je bila tudi branilec socialistične družbene ureditve in ne le varnosti države pred zunanjo nevarnostjo. V tedanjih mednarodnih razmerah je bilo upravičeno domnevati, da bi napad na našo državo pomenil tudi obračun z našim socialističnim sistemom, zaradi česar je bila obramba države v tesni povezavi z obrambo njene notranje ureditve.

O tem sta vsebovala določbe tudi oba zakona o Jugoslovanski ljudski armadi. Oba sta posebej poudarjala tudi njeno notranjo vlogo. Prvi predpis je leta 1955 določil, da JLA brani tudi svoboden notranji razvoj SFRJ (Zakon o JLA, člen 1). Drugi zakon je leta 1964 povsem jasno zapisal, da JLA varuje tudi ustavni red SFRJ (Zakon o JLA, člen 1).

JLA in teritorialno obrambo so leta 1970 povezali v skupne oborožene sile, ki jih je povezovalo skupno vodstvo obrambnih sil v Beogradu. To sta urejala dva zvezna zakona o (splošni) ljudski obrambi iz let 1974 in 1982. Ta notranja vloga

obeh sestavin oboroženih sil se je ohranila. Zakon je leta 1974 določil, da oborožene sile varujejo tudi ustavni red SFRJ. V neposredni vojni nevarnosti in v vojni se je smela teritorialna obramba uporabiti tudi za vzdrževanje javnega reda in miru (Zakon o ljudski obrambi, III. točka Temeljnih načel). Drugi zakon take vrste iz leta 1982 je notranjepolitično vlogo JLA povezal s pojmom o družbeni samozaščiti: »*Ob neposredni vojni nevarnosti in v drugih izrednih razmerah se lahko enote in ustanove JLA izjemoma uporabijo za opravljanje nalog družbene samozaščite.*« Družbena samozaščita je pomenila ukrepe in delovanje za notranjo varnost. Zakon je vseboval podobno določbo o sodelovanju teritorialne obrambe pri zagotavljanju javnega reda in miru kot zakon iz leta 1974 (Zakon o splošni ljudski obrambi, člena 100 in 105).

V Sloveniji je bila pravno določena posebna sestavina splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Leta 1976 se je začela vzpostavljati narodna zaščita. Bila je sestavni del družbene samozaščite in namenjena predvsem za pomožno varnostno silo pa tudi kot del obrambnih priprav (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o notranjih zadevah, členi 24–35). Slovenski obrambni zakon ji je isto leto določil tudi vlogo sestavnega dela oboroženega boja med vojno (Zakon o ljudski obrambi, člena 5 in 11). Milica je v zvezi s tem dobila vrsto novih, tudi pedagoških nalog, saj je pomagala pri usposabljanju pripadnikov te zaščite in pri načrtovanju njihovega delovanja. Postopoma je narodna zaščita dobivala vse večjo vlogo na obrambnem področju in za tovrstno usposabljanje je bila od leta 1982 zadolžena zlasti slovenska teritorialna obramba (Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, člen 183). Pravilnik o narodni zaščiti je leta 1983 določil, da se v vojnih razmerah organiziranost in delovanje narodne zaščite prilagodita tem razmeram (Pravilnik o narodni zaščiti, 1983, člen 23). To je pomenilo, da se lahko ta zaščita uredi drugače kot sicer, skladno z razmerami. Tedaj so v Sloveniji zaradi sporov z Beogradom veljale zaostrene varnostne razmere, teritorialna obramba je bila oslabiljena in precej razorožena. Prav navedena določba omenjenega pravilnika je poleti 1990 omogočila, da je skrivaj nastajala manevrska struktura narodne zaščite, ki jo je vodil republiški načelnik te zaščite in je na začetku oktobra 1990 prerasla v novo, slovensko teritorialno obrambo. Ta struktura je bila povezana in vodena na republiški ravni, usposobljena je bila za prevzem obrambnih nalog na celotnem ozemlju naše republike. Dotedanja narodna zaščita sama je delovala še naprej in bila uzakonjena tudi v obrambnem zakonu iz aprila 1991 (Zakon o obrambi in zaščiti, členi 64–71); pomagala je zavarovati priprave za osamosvojitve in samo osamosvojitve Slovenije (Čelik, 2011, str. 122–134).

JLA v Sloveniji ni odkrito nastopila kot sila notranje varnosti in reda oziroma braniteljica socializma. Za to ni bilo

nobene potrebe niti pravnega razloga. Po vdoru oborožene skupine hrvaške skrajne emigracije skozi Slovenijo v osrednjo Bosno poleti 1972 je maršal Tito izdal ukaz o ukrepih za preprečevanje tovrstnih notranjih dogodkov. Določil je ustrezne priprave na vseh ravneh, tudi v vojski in organih za notranje zadeve. V prvi točki tega dokumenta je bilo zapisano naslednje: »*Vsi dejavniki varnosti družbe od občanov do organov federacije so dolžni ravnati in se organizirati tako, da se onemogoči in v koreninah razbije vsak poskus reakcionarnih, kontrarevolucionarnih in drugih protisamoupravnih sil, katerih dejavnost je usmerjena k rušenju ustavnega reda ali ogrožanju suverenosti in neodvisnosti SFRJ. Pri tem je treba posebno pozornost nameniti pobudnikom, organizatorjem in nosilcem 'specialne vojne'.*« (AS, 1931, Direktiva, 1972.)

Na podlagi tega Titovega ukaza je prišlo do ustreznih priprav določenih vojaških enot, v milici pa do oblikovanja enote. Ta republiška enota je bila sprva vključena kot vod v četo milice, slednja pa je skrbela za zavarovanje določenih stavb in osebnosti. Pozneje je ta vod prerasel v četo milice znotraj republiške Zaščitne enote milice in poleti 1990 v Specialno enoto, ki je prišla v pristojnost republiškega sekretarja oziroma osebe, ki jo je republiški sekretar za to pooblastil. Postopoma je prišlo tako v Sloveniji kot tudi drugod do oblikovanja republiškega in pokrajinskih štabov za protispecialno delovanje (PSD), ki so se pozneje preimenovali v štabe za protidiverzantsko delovanje (PDD). Pokrajinske štabe so v Sloveniji vodili načelniki uprav za notranje zadeve, republiškega pa ena od vodilnih oseb republiškega sekretariata za notranje zadeve. Pokrajinski štabi so bili sestavljeni iz predstavnikov organov za notranje zadeve, teritorialne obrambe in JLA. Izoblikovalo se je načelo, po katerem naj bi ob hujših varnostnih razmerah v državi najprej posredovala milica, nato bi ji prišla na pomoč teritorialna obramba in šele v skrajnem primeru bi posredovala JLA.

Na Kosovu so leta 1981 izbruhnile demonstracije in so trajale skoraj vsa osemdeseta leta prejšnjega stoletja. Tam je predsedstvo SFRJ oklicalo izredno stanje, skladno s »Smernicami za odpravljanje izrednih razmer« iz leta 1982 oziroma 1989; te smernice so bile objavljene v tajnem zveznem uradnem listu (Smernice, točka 2/3). V njih je pisalo, da predsedstvo SFRJ ugotavlja nastanek izrednih razmer ob napadu na državo ali ogrožanju ustavnega reda. Med drugim je bilo izredno stanje mogoče razglasiti, ko je prišlo do nevarnosti množičnih kršitev javnega reda in miru, rušilnih demonstracij. Poleg tega je tedaj veljal zvezni zakon, ki je med drugim določal, da lahko federacija na celotnem državnem ozemlju ali na njegovem delu neposredno organizira opravljanje določenih zadev varovanja ustavne ureditve SFRJ zaradi zatiranja dejavnosti, usmerjenih v spodkopavanje ali rušenje ustavnega reda, ali take zadeve sama opravlja (Zakon o temeljih sistema državne varnosti, člen 8). Poleg milice iz vse države pod zveznim vod-

stvom je na Kosovu dejavno posegla JLA in zatirala množične proteste albanskega prebivalstva.

O posredovanju vojske na ukaz vojaškega vrha iz Beograda se je ob osamosvojitvenih prizadevanjih Slovenije mnogo govorilo in pisalo; šlo je za realno možnost in nevarnost. V nekaterih vojašnicah po državi so se usposabljele enote za posredovanje prav ob množičnih demonstracijah in protestih. V vojašnici »Bela krajina« v Črnomlju je bila znotraj vojašnice za ABK-zaščito enota opremljena s kemičnimi sredstvi te vrste.

Beograjsko vojaško vodstvo je svoje nestrinjanje z dogajanjem v Sloveniji pokazalo z razorožitvijo dela enot teritorialne obrambe, ki je po poveljniški plati postala podrejena stremljenjem iz Beograda. Zato je nova slovenska oblast na skrivaj vzpostavila svoje obrambne sile, poljudno imenovane manevrska struktura narodne zaščite, katere del je na začetku oktobra 1990 prerasel v novo teritorialno obrambo v popolni pristojnosti slovenske oblasti. Ta je takoj stopila v zavarovanje osamosvojitvenih prizadevanj Slovenije.

Nedvomno je bil prispevek JLA pri graditvi države velik. O tem je leta 1991 izšla monografija, ki je orisala ta prispevek pri gmotnem in kulturnem razvoju Jugoslavije. Zajela je 11 področij, in sicer: sodelovanje vojske pri obnovi porušene domovine, njen prispevek k industriji, prometu, stanovanjski in komunalni izgradnji, zdravstvu, kulturi, telesni kulturi, pomoč pri naravnih in drugih nesrečah, usposabljanje vojakov za civilne poklice, sodelovanje vojakov v mladinskih delovnih brigadah in Titov sklad za štipendiranje mladih strokovnjakov. Navedeni so bili primeri take pomoči tudi v Sloveniji, na primer pozimi 1948 je visok sneg odrezal kraje na Tolminskem in vojaška letala so s padali spuščala hrano in zdravila po vaseh; ob poplavah na Celjskem 4. in 5. junija 1954 so pri reševanju ljudi in premoženja sodelovali trije polki vojakov; pozimi 1954 je Slovenijo prekrila visoka snežna odeja in na tisoče vojakov je pomagalo pri oskrbi prebivalstva in kidanju snega; vojska je pomagala tudi ob potresu v Posočju 6. maja 1976 itd. (Tomić, 1991).

Tudi v Jugoslaviji je v teh desetletjih vojska varovala državno mejo. To je sprva opravljal KNOJ (Korpus narodne obrambe Jugoslavije), po letu 1953 pa so ga nadomestile mejne enote JLA, ki smo jim rekli graničarji. Ti so bili posebna podzvrst redne vojske s samostojnim vodstvom v Beogradu (Zakon o Jugoslovanski ljudski armadi, 1955 in 1964). To je bila tedaj edina redna »bojna« naloga vojske, zato je niso hoteli prepustiti milici. Šlo je tudi za varnostno, policijsko nalogo. Na nekaterih maloobmejnih prehodih proti Italiji in Avstriji so vojaki graničarji opravljali tudi naloge kontrole prehajanja čez državno mejo. V vseh zahodnoevropskih državah so te naloge opravljele policijske ali orožniške enote; ponekod,

na primer v Avstriji in Italiji, so pri tem pomagale tudi enote finančne straže.

Ko je bilo treba zavarovati pomembne domače ali tuje osebnosti, ki so bile pri nas na uradnem obisku, je neredko priskočila na pomoč vojska. Tako je vojašnica v Bohinjski Beli redno zasedla hrib zahodno od Titove vile, kadar so tam prebivale take osebnosti, pozneje pa gozdno okolico gradu Brdo pri Kranju. Ob takih dogodkih je prihajalo tudi do nejasnosti o vlogi Titove garde, SDV in milice.

5 Neobrambna vloga slovenskih obrambnih sil (1991–2011)

Nova slovenska oblast je zgodaj spomladi 1991 sprejela nov obrambni zakon, ki je urejal celotno področje obrambe in zaščite ter reševanja ob nesrečah. Med drugim je določil, da lahko teritorialna obramba izjemoma opravlja tudi določene naloge v izrednih razmerah ter ob naravnih in drugih nesrečah (Zakon o obrambi in zaščiti, 1991, člen 43). To je bil čas, ko je teritorialna obramba postala sila v izključni slovenski pristojnosti in je bilo pričakovati poseg JLA zoper samostojno Slovenijo. Do tega je res prišlo kmalu zatem. Zato ni bilo čudno, da je zakon dopuščal posredovanje teritorialcev tudi v izrednih razmerah. Ustanovljena sta bila dva učna centra za usposabljanje nabornikov v Sloveniji, in sicer na Igu ter v Pekrah. Tu je potekalo usposabljanje v slovenskem jeziku, prvič po letih 1941–1945, ko je usposabljanje slovenskih partizanov potekalo prav tako v slovenskem jeziku in pod slovenskimi poveljniki.

Ta prvi obrambni zakon v samostojni Sloveniji je med obrambne sile uvrstil tudi narodno zaščito. Ta je bila opredeljena kot »organizirana oblika delovanja državljanov za opravljanje določenih varnostnih nalog in za vključevanje državljanov v oborožen boj ter druge oblike odpora« (Zakon o obrambi in zaščiti, zlasti člen 64). To je pomenilo dodatno, pomožno obrambno silo, saj z JLA pri obrambi Slovenije ni bilo mogoče več računati, še več, računati je bilo treba z njo kot z mogočim napadalcem. Do tega je spomladi leta 1991 res prišlo in zoper napadalca se je postavilo vse slovensko prebivalstvo.

Teritorialna obramba se je leta 1994 preimenovala v Slovensko vojsko in nov obrambni zakon je določil, da ta vojska ob naravnih in drugih nesrečah sodeluje pri zaščiti in reševanju. Ni je dovoljeno uporabljati za politično ali strankarsko dejavnost ali namen (Zakon o obrambi, 1994, člen 37). Ni bilo več določb o narodni zaščiti. Vojska je na ta način izgubila vsakršen ideološki, politični ali strankarski predznak in po tej plati je pravo nasprotje nekdanji JLA.

Spremenjen in dopolnjen zakon o obrambi je leta 2004 med drugim določil, da lahko Slovenska vojska sodeluje s policijo pri širšem varovanju državne meje v notranjosti državnega ozemlja. Zato morajo biti izdelani načrti, tako sodelovanje pa prej odobri naša vlada. Pomembno je bilo določilo, da vojaki pri tem nimajo policijskih pooblastil (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o obrambi, člen 5). Slovenija je leta 2007 sprejela Zakon o službi v naši vojski in v njem je bilo tudi določeno, da naša vojska lahko sodeluje s policijo pri varovanju državne meje, pri varovanju določenih objektov ali območij ter pri izvajanju drugih nalog oziroma nudi pomoč državnim organom v okviru svojih zmogljivosti (Zakon o službi v Slovenski vojski, 2007, člen 24). Ta predpis je torej pustil odprta vrata za sodelovanje vojske in policije pri opravljanju določenih varnostnih nalog, podobno kot je to rešeno v demokratičnih državah Evrope.

Slovenska vlada je spomladi 2011 sprejela še uredbo, ki je določila okvirne oblike in vsebine uporabe obrambnih sil za pomoč državnim organom, občinam in nevladnim organizacijam (Uredba o uporabi obrambnih zmogljivosti, 2011). V njej je navedeno, da vojska lahko pomaga državnim organom ob dogodkih, ki so z vidika nacionalne varnosti državnega pomena, jim nudi na razpolago svoje objekte, občinam pa pomaga ob raznih slovesnostih in športnih dogodkih, pri vzdrževanju infrastrukture itd. Lahko bi rekli, da so pravno uredili stanje, ki je dejansko že obstajalo.

Predpisi samostojne Slovenije torej dovoljujejo pomoč vojske pri reševanju ljudi in premoženja ob nesrečah, pri množičnih zbiranjih državljanov, pri graditvi ali vzdrževanju določenih infrastrukturnih objektov, le v omejenem obsegu pa na področju nadzorovanja državne meje v notranjosti države.

Literatura

- Arhiv Republike Slovenije, 61, Poverjeništvu za notranje zadeve, 1919, fascikel 3601–4200, spis št. 3574.
- Arhiv Republike Slovenije, 61, Poverjeništvu za notranje zadeve, škatla 73, spis št. 3956.
- Arhiv Republike Slovenije, 61, Poverjeništvu za notranje zadeve, škatla 127, ovoj Stavka železničarjev 1920, spis št. 4311.
- Arhiv Republike Slovenije, 61, Poverjeništvu za notranje zadeve, škatla 116, spis št. pov. 2289.
- Arhiv Republike Slovenije, 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve SRS, Direktiva, zlasti točki 1 in 4.
- Bogdanović, B. (2002). **Dva veka policije u Srbiji**. Beograd, MUP Srbije, str. 165; isto delo, druga dopolnjena izdaja, Beograd: MUP Srbije.
- Čelik, P. (2005). **Orožništvo na Kranjskem (1850–1918)**. Ljubljana, Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
- Čelik, P. (2008). **Naše varnostne sile 1850–2008**. Ljubljana, Arhivsko društvo Slovenije.
- Čelik, P. (2011): Narodna zaščita: zakonita in legitimna plat. **Zbornik »20. obletnica manevrske strukture narodne zaščite«**. Ljubljana: Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
- Drei Jahre 'Bundespolizei' (2008). **Öffentliche Sicherheit**, št. 9–10.
- Državna osnovna postava od 21. decembra 1867, o občnih pravicah državljanov za kraljevine in dežele zastopane v državnem zboru. **Državni zakonik za kraljevine in dežele v državnem zboru zastopane** (DZ), št. 61/67, 22. decembra 1867.
- Grah, M. (2005). Slovo žandarjev. **Delo**, 2. julija, str. 32.
- Kaiserliches Patent vom 4. März 1849. **Reichsverfassung für das Kaiserthum Österreich, Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Österreich**, Jhrg. 1849, Dunaj 1850, št. 150.
- Kajzer, J. (1983). **S tramovi podprto mesto**. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Kosec, J. (2011). Najemniki za zaščito federacije. **Delo**, 23. maja, str. 6.
- Kronika XX. Stoletja**. (1993). Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Naređenje. Službeni vojni list**, št. 20/22 z dne 19. maja 1922, str. 885–886.
- Postava od 5. decembra 1868, **Zakonik in ukazni list za vojvodstvo Krajnsko (ZULVK)**, št. 1, 14. januar, člena 7. in 8.
- Postava od 13. maja 1869 o deželni brambi za kraljevine in dežele v državnem zboru zastopane, **ZULVK**, št. 13, 15. junij.
- Postava od 6. junija 1886, o črni vojski za kraljevine in dežele zastopane v državnem zboru, razven tirolske in predarlske, DZ, št. 31, 19. junij, člen 1.
- Pravilnik o organiziranju, aktiviranju in opravljanju nalog ter o oznakah in oborožitvi narodne zaščite. (1983). **Uradni list SRS**, št. 29/83 z dne 26. avgusta.
- Septembrski dogodki 1908**. (1998). Ptuj, Zgodovinsko društvo.
- Smernice za odpravljanje izrednih razmer. (1989). **Uradni list SFRJ, zaupna izdaja**, št. 32, z dne 28. julija.
- Tomić, M. (1991). **Doprinos oružanih snaga izgradnji zemlje**. Beograd, Vojnoizdavački in novinski centar.
- Ukaz c. k. ministerstev notranjih, pravosodnih in dnarstvenih zadev, c. k. najvišje računske kontrolne oblasti, c. k. najvišje policijske oblasti in c. k. armadnega nadpoveljstva 17. junija 1856. **Deželni vladni list za krajnsko vojvodino**, št. 26, 17. julij.
- Ukaz ministerstva notranjih reči od 31. julija 1976, **DZ**, št. 34, 10. november.
- Ukaz ministerstev notranjih reči in financ od 11. junija 1877. **DZ**, št. 17, 16. junij.
- Ukaz ministerstva notranjih reči od 3. maja 1878. **DZ**, št. 15, 10. maj 1878.
- Uredba o obmejni četi. (1920). **Uradni list Deželne vlade za Slovenijo (DVS)**, št. 142, 6. december.
- Uredba o pomožni vojski državne obrambe. (1940). **Sl. list Kraljevske banske uprave Dravske banovine (KBUDB)**, št. 45, 5. junij, členi 1, 2 in 8.
- Uredba o ravnanju ob neredih, stvkih in uporih v rudnikih v kraljevini. (1921). **Uradni list DVS**, št. 3, 1. januar.
- Uredba o uporabi obrambnih zmogljivosti pri podpori državnih organov, sodelovanju s samoupravnimi lokalnimi skupnostmi in nevladnimi organizacijami. (2011). **Uradni list RS**, št. 30, 22. april.
- Ustava kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. (1921). **Uradni list DVS**, št. 78, 27. julij, členi 123.
- Ustava kraljevine Jugoslavije. (1931). **Uradni list KBUDB**, št. 53, 10. september, člen 112.

35. Ustava FLRJ. (1946). **Uradni list FLRJ**, št. 10/46 z dne 1. februarja, člen 134.
36. Ustava SFRJ. (1964). **Uradni list SFRJ**, št. 14/64 z dne 10. aprila, člen 255, drugi odstavek.
37. Ustava SFRJ. (1974). **Uradni list SFRJ**, št. 9/74 z dne 21. februarja, člen 240.
38. **Vojna enciklopedija**, 4. knjiga, 2. izd. (1972). Beograd: Vojno-izdavački zavod, geslo JNA, str. 142.
39. Zakon o Jugoslovanski ljudski armadi. (1955). **Uradni list FLRJ**, št. 29, 5. julij, člen 1.
40. Zakon o Jugoslovanski ljudski armadi. (1964). **Uradni list SFRJ**, št. 52, 31. december, člen 1.
41. Zakon o ljudski obrambi. (1974). **Uradni list SFRJ**, št. 22, 4. maj, III. točka Temeljnih načel.
42. Zakon o ljudski obrambi. (1976). **Uradni list SRS**, št. 23, 11. oktober 1976, zlasti člena 5 in 11.
43. Zakon o nastanjanju vojske in mornarice. (1934). **Sl. list KBUDB**, št. 11, 7. februar 1934.
44. Zakon o obmejni četi. (1932). **Sl. list KBUDB**, št. 21, 15. marec.
45. Zakon o obrambi in zaščiti. **Uradni list RS**, št. 15, 6. aprila, člen 43.
46. Zakon o obrambi. (1994). **Uradni list RS**, št. 82, 30. decembra, člen 37, 1. in 2. odstavek.
47. Zakon o službi v Slovenski vojski. (2007). **Uradni list RS**, št. 68, 30. julija.
48. Zakon o splošni ljudski obrambi. (1982). **Uradni list SFRJ**, št. 21, 23. aprila 1982, člen 100, četrti odstavek, in člen 105.
49. Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. (1982). **Uradni list SRS**, št. 35, 11. oktober.
50. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o notranjih zadevah. **Uradni list SRS**, št. 23, 11. oktober.
51. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o obrambi. (2004). **Uradni list RS**, št. 40, 20. april.
52. Zakon o temeljih sistema državne varnosti. (1984). **Uradni list SFRJ**, št. 15, 30. marec.
53. Zakon o ustroju vojske in mornarice. (1923). **Uradni list Pokrajinske uprave za Slovenijo (PUS)**, št. 96, 17. oktober, člen 2.
54. Zakon o ustroju vojske in mornarice. (1930). **Uradni list KBUDB**, št. 42, 22. marec, člen 2.
55. Zakon o zaščiti javne varnosti in reda v državi. (1921). **Uradni list PUS**, št. 95, 11. avgust.

Legal regulations concerning the use of armed force in Slovenia for non-defense tasks (1850-2011)

Pavle Čelik, M.A. in Sociology, Retired Commander of the Slovene Police

Before the establishment of professional state security forces in Slovenia in 1850, the army was responsible for the maintenance of internal order. This was understandable, because other security forces were fairly weak and intended to serve local needs, for example to be used as a castle guard, financial guard or city watch.

The question of the role of the army in handling security-related events in the country only appeared with the creation of state security forces. In all regimes established in Slovenia since 1850, the intervention of the army was admissible only in accordance with the state constitution or military regulations. There were only minor differences in this regard under the three different regimes that have been in force in Slovenia, in particular between individual types of armed force, such as the regular (common) army, territorial (country) defence and auxiliary army. Interventions by the regular army have actually been common throughout, whether during imperial, royal or republican times. The most brutal, however, was the intervention of the Yugoslav People's Army in the spring of 1991. The regulations that were in force during all three mentioned periods also envisaged the assistance of the army at the time of natural disasters and mass gatherings and, in the third period, also help in the construction of various objects.

When Slovenia became independent in 1991, it adopted an act by which the territorial defence of that time could exceptionally intervene in special events. This was understandable in the period of preparation for gaining independence. Later, in 1994, such intervention was no longer provided for by law, which explicitly separated the army from political or party life in Slovenia. The Slovene army can only be used to provide help during natural or other serious disasters. Such a regulation applies in practically all countries, since the army is available, adequately equipped and located throughout all parts of a state. The Defence Act of 2004 and then the Service in the Slovene Army Act of 2007 to some degree extended the possible cooperation of the army with the police and with state and local authorities.

Key words: legal regulations on army, tasks of armed forces in internal events, actual interventions in the interior of the state

UDC: 355.3 + 351.74 (497.4)